

mai e nimic. Dar tot nu înțeleg ce înseamnă asta. Există momente când sunt gata-gata să reușesc... Și pe urmă deviez, mă gândesc iar la dureri, la gloanțe, la zgomot. Sunt materialist, îți jur, n-am înnebunit. Dar e ceva care nu merge. Îmi văd cadavrul: asta nu e greu, dar *eu* sunt cel care îl vede, eu, cu ochii *mei*. Ar trebui să fiu în stare să gândesc... să înțeleg că nu voi mai vedea nimic, că nu voi mai auzi nimic și că lumea va merge înainte pentru ceilalți. Omul nu e făcut să gândească una ca asta, Pablo. Poți să mă crezi: mi s-a mai întâmplat să veghez o noapte întregă așteptând ceva. Dar asta e cu totul altceva: o să ne înhațe pe la spate, Pablo, și nu vom fi reușit să ne pregătim.

– Tacă-ți fleanca, îi spusei, ce, vrei să-ți chem un popă?

N-a răspuns. Observasem că avea tendința s-o facă pe profetul și să-mi zică Pablo cu o voce lipsită de orice expresie. Nu prea-mi plăcea chestia asta; se pare însă că toți irlandezii sunt așa. Aveam vaga impresie că miroase a urină. În fond, Tom nu-mi era grozav de simpatic și nu vedeam de ce, sub pretext că vom muri împreună, ar fi trebuit să-mi devină. Existau câțiva tipi cu care totul ar fi fost altfel. Cu Ramon Gris, de pildă. Dar alături de Tom și de Juan mă simțeam singur. Pe de altă parte, era mai bine așa: cu Ramon poate că m-aș fi înduioșat. În momentul acela eram teribil de dur și voiam să rămân dur.

Tom i-a dat înainte, mormăind oarecum distrat. Vorbea, desigur, ca să nu aibă răgaz să gândească. Putea a urină ca bătrânii bolnavi de prostată. Evident, eram de aceeași părere cu el, tot ceea ce spunea el aș fi putut să spun și eu: nu e firesc să mori. Și, de când urma să mor, nimic nu mi se mai părea firesc, nici grămada aia de praf de cărbune, nici banca, nici mutra împuțită a lui Pedro. Faptul că gândeam la fel ca Tom nu-mi făcea plăcere. Și știam bine că, de-a lungul întregii nopți, vom continua să

ne gândim la aceleași lucruri în același timp, cu un decalaj de cel mult cinci minute, că vom continua să transpirăm sau să clănțanăm în același timp. M-am uitat la el dintr-o parte și pentru prima dată mi s-a părut străniu: își purta moartea gravată pe chip. Orgoliul meu era rănit: trăisem douăzeci și patru de ore alături de Tom, îl ascultasem, vorbisem cu el știind că nu aveam nimic în comun. Și iată că acum semănam ca niște frați gemeni, numai și numai pentru că urma să crăpăm împreună. Tom m-a luat de mână, fără să se uite la mine.

– Pablo, mă întreb... mă întreb dacă o fi adevărat că suntem nimiciciți cu totul.

Mi-am retras mâna și i-am spus:

– Mai bine uită-te între picioarele tale, măgarule!

Între picioarele lui se formase o băltoacă și din pantalonii lui încă mai picura ceva.

– Ce-i asta? întrebă el, înspăimântat.

– Te-ai pișat în pantaloni, i-am zis.

– Nu-i adevărat, spuse el furios, nu mă piș, nu simt nimic.

Belgianul se apropiase. A întrebat cu o prefăcută bunăvoință:

– Nu vă simțiți bine?

Tom n-a răspuns. Belgianul s-a uitat în tăcere la băltoacă.

– Nu știu ce-i asta, zise Tom pe un ton sălbatic, dar frică nu mi-e. Vă jur că nu mi-e frică!

Belgianul n-a răspuns. Tom s-a sculat și s-a dus într-un colț să se ușureze. S-a întors încheindu-se la pantaloni, s-a așezat și a tăcut mâlc. Belgianul nota de zor în carnetel.

Ne uitam la el; și tânărul Juan se uita: toți trei ne uitam la el pentru că era viu. Avea gesturile unui om viu, grijile unui om viu; clănțănea în beciul ăsta așa cum trebuie să clănțăne oamenii vii; avea un trup ascultător și

bine hrănit. Noi,ăștilalți, nu ne mai simțeam trupurile – în orice caz, nu în același fel. Îmi venea să-mi pipăi pantalonii între picioare, dar nu îndrăzneam; mă uitam la belgian, înfipt bine pe picioarele lui, stăpân pe mușchii lui – el, unul, putea să se gândească la ziua de mâine. Noi însă eram trei umbre lipsite de sânge; ne uitam la el și-i sugeam viața ca niște vampiri.

Până la urmă s-a apropiat de Juan. O fi vrut poate să-i pipăie ceafa din vreun motiv profesional sau o fi fost mânat de un impuls de milă? Dacă a acționat din milă a fost desigur singura dată în toată acea noapte. A mângâiat capul și gâtul băiatului. Puștiul n-a reacționat, dar nu-și lua ochii de la el, apoi, fulgerător, i-a luat mâna și s-a uitat la ea cu un aer ciudat. Ținea mâna belgianului între ale sale, iar cele două gheare cenușii care strângeau mâna aceea grasă și roșcovană nu erau deloc plăcute la vedere. Bănuiam ce avea să se întâmple și Tom bănuia probabil și el: belgianul însă nu-și dădea seama de nimic, zâmbea cu o expresie părintească. După câteva clipe, băiatul a dus laba mare și roșie la gură, și a dat s-o muște. Belgianul și-a tras-o repede și împleticindu-se, a făcut câțiva pași înapoi, până la perete. Preț de o secundă s-a uitat îngrozit la noi, pesemne că atunci înțelesese, dintr-o dată, că nu mai eram oameni ca el. Am început să râd și unul din gardieni a tresărit. Celălalt adormise cu ochii deschiși de i se vedea numai albul ochilor.

Mă simțeam sleit și, totodată, surescitat. Nu voiam să mă mai gândesc la ceea ce avea să se întâmple în zori, la moarte. Nu avea niciun rost, întâlneam în cale doar vorbe goale sau vid. Dar, de îndată ce încercam să mă gândesc la altceva, vedeam țevile puștilor îndreptate spre mine. Cred că mi-am trăit execuția de zeci de ori la rând; o dată chiar am crezut că e pe bune: probabil că am ațipit un minut. Mă târau spre zid și eu mă zbăteam; le ceream iertare. M-am trezit brusc și m-am uitat la belgian:

mă temeam să nu fi răcnit în somn. Tipul își netezea însă mustața, nu observase nimic. Dacă aș fi vrut, cred că aș fi putut să dorm puțin: nu închisese ochii de patruzeci și opt de ore, eram istovit. N-aveam însă chef să pierd două ore de viață: ar fi venit să mă trezească în zori, i-aș fi urmat amețit de somn și aș fi crăpat fără să apuc să zic „of”, nu voiam una ca asta, nu voiam să mor ca o vită, voiam să înțeleg. Și, pe urmă, îmi era teamă de coșmaruri. M-am sculat și m-am apucat să umblu de colo-colo, iar ca să-mi abat gândurile, am început să mă gândesc la viața mea trecută. O groază de amintiri mi se învărtejeau în minte. Unele erau plăcute, altele, neplăcute – sau cel puțin așa le denumeam *înainte*. Chipuri și întâmplări. Am revăzut chipul unui *novillero* tânăr pe care taurul îl luase în coarne la Valencia, la Feria; pe al unuia dintre unchii mei, pe al lui Ramon Gris. Mi-am adus aminte de întâmplări: cum am fost șomer trei luni în 1926, cum era să crăp de foame. Mi-am adus aminte de o noapte pe care am petrecut-o pe o bancă la Granada: nu mâncasem de trei zile, eram turbat, nu voiam să crăp. Mi-a venit să râd. Ce aprig alergam după fericire, după femei, după libertate! Pentru ce? Voisem să eliberez Spania, îl admiram pe Pi y Margall, aderasem la mișcarea anarhistă, ținusem cuvântări în adunări publice: luam totul în serios, ca și când aș fi fost nemuritor.

În clipa aceea mi s-a părut că am în față toată viața mea și m-am gândit: „E o minciună sfruntată”. Nu făcea nici cât o ceapă degerată, de vreme ce se sfârșise. Mă întrebam cum putusem oare să mă plimb, să mă hlizesc cu gagicile: dacă mi-aș fi putut închipui măcar o clipă că aveam să mor așa, n-aș fi mișcat un deget. Viața mea se afla în fața mea, închisă, încheiată, ca un sac, și totuși, toate câte erau în ea erau neterminate. Am încercat o clipă s-o judec. Aș fi vrut să pot să-mi spun: e o viață frumoasă. Nu putea fi însă judecată, era doar o schiță;

îmi risipisem timpul semnând polițe pentru veșnicie, nu înțelesesem nimic. Nu regretam nimic: existau multe lucruri după care ar fi putut să-mi pară rău, gustul *manzanillei* sau zilele de vară, când mă duceam să mă scald într-un golfuleț de lângă Cadix; moartea le răpise tuturor farmecul.

Pe neașteptate, belgianului i-a venit o idee nemai-pomenită:

– Oameni buni, ne-a spus, pot să mă ofer – sub rezerva aprobării de către administrația militară – să transmit un mesaj, o amintire din partea voastră pentru cei care vă iubesc...

Tom a mârâit:

– N-am pe nimeni.

N-am răspuns nimic. Tom a așteptat puțin, apoi s-a uitat la mine, plin de curiozitate.

– Nu-i transmiți nimic lui Concha?

– Nu.

Uram această duioasă complicitate: eu eram de vină, vorbisem noaptea trecută despre Concha, ar fi trebuit să mă stăpânesc. Eram cu ea de un an. În ajun, mi-aș fi tăiat brațul cu toporul numai ca s-o mai văd măcar cinci minute. De aia vorbisem despre ea, nu fusesem în stare să tac. Acum nu mai aveam poftă s-o văd, nu mai aveam nimic să-i spun. N-aș fi vrut nici măcar s-o strâng în brațe: îmi era groază de trupul meu fiindcă se făcuse pământiu și asuda – și poate că și de al ei îmi era groază. Concha avea să plângă aflând de moartea mea; îi va pie-ri cheful de viață luni și luni de zile. Totuși, eu eram cel care urma să moară. Mă gândeam la ochii ei frumoși și calzi. Când se uita la mine, ceva din ea ajungea până la mine. Mă gândeam însă că s-a sfârșit: acum dacă s-ar uita la mine, privirea ei ar rămâne în ochii ei, n-ar mai ajunge până la mine. Eram singur.

Și Tom era singur, dar într-alt fel. Se așezase călare pe bancă și se uita la ea cu un soi de zâmbet; părea uimit. A întins mâna și a atins lemnul cu mare grijă, ca și când i-ar fi fost frică să nu spargă ceva, apoi și-a tras repede mâna înapoi; l-a trecut un fior. Dacă aș fi fost în locul lui Tom, nu m-aș fi jucat de-a atinsul băncii cu mâna; și astea erau tot hachițe de irlandez, dar e drept că și mie mi se părea că obiectele au un aer ciudat: erau mai șterse, mai puțin dense decât de obicei. Era de-ajuns să mă uit la bancă, la lampă, la grămada de praf de cărbune, ca să-mi gândesc lucid moartea, dar o vedeam pretutindeni, pe obiecte, în modul în care obiectele se depărtaseră și se țineau deoparte cu discreție, ca niște oameni care vorbesc în șoaptă la căpătâiul unui muribund. Tom atinsese propria moarte, când pusese mâna pe bancă.

În starea în care mă aflam, dacă cineva ar fi venit să mă anunțe că mă pot întoarce acasă liniștit, că scăpasem cu viață, chestia asta m-ar fi lăsat rece: să aștepți câteva ore sau câțiva ani e totuna când ai pierdut iluzia că ești etern. Într-un anumit sens, nu mai țineam la nimic, eram calm. Era însă un calm oribil din cauza trupului meu: trupul ăsta pe care încă îl foloseam, căci vedeam cu ochii lui, auzeam cu urechile lui, nu-mi mai aparținea; transpira și tremura independent, și eu nu-l mai recunoșteam. Eram nevoit să-l ating și să-l privesc ca să știu ce-i cu el, ca și când ar fi fost al altuia. Uneori îl mai simțeam încă, simțeam niște alunecări, un soi de prăbușiri, ca atunci când ești într-un avion în picaj, sau îmi simțeam bătăile inimii. Dar nici asta nu mă liniștea: tot ceea ce venea de la trupul meu avea un aer împruțit și suspect. În cea mai mare parte a timpului se îngrămădea, stătea cuminte, iar eu nu mai simțeam decât un fel de apăsare, o prezență dezgustătoare lipită de mine; mi se părea că sunt legat de un vierme uriaș. La un moment dat, mi-am pipăit pantalonul și am constatat că e umed; nu știam dacă e ud de

transpirație sau de urină, dar mi-am luat precauția și m-am dus să mă ușurez pe grămada de cărbuni.

Belgianul și-a scos ceasul, s-a uitat și a zis:

– E trei și jumătate.

Bestia! Făcuse, desigur, dinadins. Tom a sărit în sus: încă nu ne dădusem seama că timpul trece; noaptea ne îmbrățișase ca o masă informă și întunecoasă, nici nu-mi aduceam aminte când începuse.

Tânărul Juan a început să urle. Își frângea mâinile, implora:

– Nu vreau să mor, nu vreau să mor!

A luat-o la fugă prin tot beciul cu brațele ridicate, apoi s-a prăbușit pe una dintre saltele, plângând în hohote. Tom se uita la el cu o privire posomorâtă, nu mai avea chef nici măcar să-l consoleze. De fapt, nici nu era nevoie: băiatul făcea mai mult zgomot decât noi, dar era mai puțin lovit: era ca un bolnav care se apără împotriva bolii făcând febră. E mult mai rău când omul nu mai are nici măcar febra.

Plângea: vedeam prea bine că-i e milă de el; nu se gândea la moarte. Preț de o clipă, de o singură clipă, mi-a venit și mie să plâng, să-mi plâng de milă. S-a întâmplat însă pe dos: m-am uitat puțin la puști, i-am văzut umerii slăbuți zguduiți de plâns și m-am simțit inuman: nu reușeam să-mi fie milă nici de ceilalți, nici de mine. Mi-am zis: „Vreau să mor curat“.

Tom s-a ridicat, s-a dus chiar sub gaura rotundă din tavan și a început să pândească zorile.

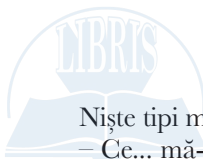
Eu însă mă încăpățânasem, voiam să mor curat și nu mă mai gândeam decât la asta. Totuși, de când ne spusese doctorul cât e ceasul, simțeam în străfunduri că timpul trece, că se scurge picătură cu picătură.

Era încă întuneric când am auzit vocea lui Tom:

– Îi auzi?

– Da.

Niște tipi mergeau prin curte.

– Ce... mă-sa fac? Doar nu au cum să tragă pe întuneric.

Peste câțva timp, n-am mai auzit nimic. I-am spus lui Tom:

– S-a luminat de ziuă.

Pedro s-a sculat căscând și a venit să sufle în lampă. I-a spus colegului său:

– Frigul naibii.

Beciul devenise cenușiu. Am auzit, în depărtare, împușcături.

– A început, îi spusei lui Tom, probabil că fac treaba asta în curtea din spate.

Tom i-a cerut medicului o țigară. Eu nu voiam; nu voiam nici țigară, nici alcool. Din acel moment, împușcăturile n-au mai încetat.

– Îți dai seama? zise Tom.

A vrut să adauge ceva, dar a tăcut, se uita la ușă. Ușa s-a deschis și un locotenent cu patru soldați au intrat. Tom a aruncat țigara.

– Steinbock?

Tom n-a răspuns, Pedro l-a arătat.

– Juan Mirbal?

– E cel de pe saltea.

– Scoală-te, zise locotenentul.

Juan nu s-a mișcat. Doi soldați l-au luat de subsuori și l-au ridicat în picioare. Cum i-au dat însă drumul, a căzut la loc.

Soldații au șovăit.

– Nu e primul căruia i se face rău, spuse locotenentul, n-aveți decât să-l cărați voi doi; vedem noi acolo.

S-a întors spre Tom.

– Hai, vino!

Tom a ieșit între doi soldați. Alți doi soldați veneau în urma lor, ținându-l pe puști de subsuori și de picioare.

Băiatul nu era leșinat; stătea cu ochii larg deschiși, iar lacrimile îi curgeau pe obraji. Când am vrut să ies și eu, locotenentul m-a oprit.

– Dumneata ești Ibbieta?

– Da.

– Vei aștepta aici: vor veni să te ia imediat.

Au ieșit. Belgianul și cei doi gardieni au plecat și ei; am rămas singur. Nu înțelegeam ce se întâmplă cu mine, dar aș fi preferat să se termine imediat.

Auzeam salve la intervale aproape regulate: la fiecare din ele tresăream. Îmi venea să urlu și să-mi smulg părul din cap. Strângeam însă din dinți și-mi vârâsem mâinile în buzunar fiindcă voiam să rămân curat.

După o oră au venit să mă ia și m-au dus la primul etaj, într-o încăpere mică, unde mirosea a tutun și era o căldură care mi s-a părut sufocantă. Doi ofițeri fumau, stând în fotolii, cu niște hârtii pe genunchi.

– Te numești Ibbieta?

– Da.

– Unde e Ramon Gris?

– Nu știu.

Cel care mă interoga era mic și gras. În spatele ochelarilor avea niște ochi duri. Mi-a spus:

– Apropie-te!

M-am apropiat. S-a sculat și m-a apucat de braț, uitându-se la mine cu o expresie menită să mă facă să intru în pământ. Totodată, m-a ciupit de braț cât a putut de tare. Nu ca să mă doară, ci ca să arate cine e stăpân: voia să mă domine. Considera necesar, de asemenea, să-mi pufăie în față răsufierea lui împuțită. Am stat așa câteva clipe; mie îmi cam venea să râd. Nu era de-ajuns ca să-l intimidezi pe un om care avea să moară imediat: nu ținea. M-a împins violent și s-a așezat la loc. A zis:

– Viața ta în schimbul vieții lui. Dacă ne spui unde e, te lăsăm în viață.

Acești doi tipi plini de fireturi, cu cravașele și cizmele lor, erau și ei totuși niște oameni care vor muri. Puțin mai târziu decât mine, dar nu cu mult mai târziu. Și cu toate acestea se agitau căutând niște nume prin hârțoagele lor, alergând după alți oameni ca să-i bage în închisoare sau ca să-i suprime; aveau păreri cu privire la viitorul Spaniei, ca și asupra altor probleme. Măruntele lor activități mi se păreau șocante și comice: nu mai reușeam să mă pun în locul lor, mi se părea că sunt nebuni.

Cel mic și gras se uita la mine în continuare, lovindu-se cu cravașa peste cizmă. Toate gesturile lui erau calculate, astfel încât să-i dea înfățișarea unei fiare iuți și pline de ferocitate.

– Deci? Ai înțeles?

– Nu știu unde e Gris, i-am răspuns. Credeam că e la Madrid.

Celălalt ofițer și-a ridicat alene mâna albă. Indolența lui era și ea calculată. Le vedeam micile manevre și eram uimit că există oameni capabili să-și piardă vremea cu așa ceva.

– Ai timp un sfert de oră ca să te gândești, zise el încet. Duceți-l în încăperea unde se ține lenjeria; peste un sfert de oră îl aduceți înapoi. Dacă persistă în refuz, va fi executat pe loc.

Știau ei ce făceau: petrecusem toată noaptea așteptând; după aceea mă mai lăsaseră să aștept încă un ceas în beci, în timp ce-i împușcau pe Tom și pe Juan, și acum mă încuiiau un sfert de oră; sigur că-și pregătiseră tactica încă din ajun. Își ziceau că, în timp, nervii se uzează și sperau să mă dea gata în felul acesta.

Se înșelau amarnic. M-am așezat pe un scăunel, fiindcă mă simțeam foarte slăbit și am început să mă gândesc. Nu la propunerea lor. Evident, știam unde e Gris: se ascundea la verii lui, la patru kilometri de oraș. Știam prea bine că nu voi da în vileag ascunzătoarea lui, afară

doar dacă mă vor tortura (dar nu păreau să se fi gândit la asta). Toate chestiile astea erau perfect clare, definitive și nu mă interesau câtuși de puțin. Aș fi vrut doar să înțeleg motivele purtării mele. Preferam să crăp decât să-l trădez pe Gris. De ce? Nu-l mai iubeam pe Ramon Gris. Prietenia mea față de el murise cu puțin timp înainte de zorii zilei, odată cu dragostea pentru Concha, odată cu dorința de a trăi. Desigur, îl stiam în continuare; era un dur. Dar nu pentru asta acceptam să mor în locul lui; viața lui nu avea mai multă importanță decât a mea; nicio viață nu avea importanță. Un om va fi proptit de un zid și se va trage în el până ce va crăpa: că e vorba despre mine sau despre Gris, sau despre altul, e totuna. Știam, evident, că pentru Spania el e mai util decât mine, dar mi se rupea de Spania și de anarhie: nimic nu mai avea importanță. Și totuși, stăteam acolo, puteam să scap cu viață predându-l pe Gris și refuzam s-o fac. Toată treaba mi se părea mai degrabă comică: asta era încăpățânare sadea. Mă gândeam:

„Încăpățânat mai ești!...” Și m-am simțit cuprins de o stranie veselie.

Au venit să mă ia și m-au dus din nou în fața celor doi ofițeri. Un șobolan ne-a tăiat calea și mi-a venit să râd. M-am întors spre unul din cei doi falangiști și l-am întrebat:

– Ai văzut șobolanul?

Nu mi-a răspuns. Era posomorât și pătruns de importanță. Mie tot îmi venea să râd, dar mă stăpâneam fiindcă-mi era teamă că, dacă încep, nu mă mai pot opri. Falangistul purta mustața. I-am mai spus:

– Trebuie să-ți tai mustața, prostovane!

Mi se părea caraghios să-ți lași fața cotropită de păr. Mi-a tras un picior fără prea mare convingere, așa că am tăcut.

– Ei, zise ofițerul cel gras, te-ai gândit?

M-am uitat la el plin de curiozitate, ca și când ar fi fost o gănganie dintr-o specie foarte rară. I-am spus:

– Știi unde e. Se ascunde în cimitir. Într-un cavou sau în baraca groparilor.

Voiam să le fac o farsă. Să-i văd sculându-se, încheindu-și centurile și dând ordine cu un aer agitat.

Au sărit în picioare.

– Hai să mergem! Moles, du-te și cere-i locotenentului Lopez cincisprezece oameni. Tu, îmi zise mărunțelul gras, bagă de seamă, dacă ai spus adevărul, să știi că eu, unul, mă țin de cuvânt. Dar dacă ți-ai bătut joc de noi, o să mi-o plătești scump.

Au plecat făcând gălăgie, iar eu am așteptat liniștit, păzit de falangiști. Din când în când, zâmbeam fiindcă mă gândeam la mutrele lor. Mă simțeam îndobitocit și malițios. Mi-i închipuiam ridicând pietre de mormânt, deschizând, rând pe rând, ușile cavourilor. Îmi reprezentam situația ca și când aș fi fost un altul: acel prizonier care se încapățânează s-o facă pe eroul, falangiștii aia gravi, cu mustațile lor și oamenii în uniformă alergând printre morminte; era de un comic irezistibil.

După o jumătate de ceas, grăsanul mărunțel s-a întors singur. Am crezut că vine să dea ordin să mă execute. Ceilalți, pesemne, rămăseseră la cimitir.

Ofițerul s-a uitat la mine. Nu părea cătuși de puțin plouat.

– Duceți-l în curtea mare cu ceilalți, zise el. La sfârșitul operațiunilor militare, un tribunal obișnuit îi va decide soarta.

Am crezut că n-am înțeles bine. L-am întrebat:

– Atunci... nu mă împușcă...?

– În orice caz, nu acum. Mai târziu, nu mă mai privește.

Tot nu înțelegeam. I-am zis:

– Da' de ce?

A dat din umeri fără să-mi răspundă, iar soldații m-au luat. În curtea mare erau vreo sută de prizonieri, femei, copii, câțiva bătrâni. Am început să dau ocol peluzei centrale, eram ca prostit. La amiază, ni s-a dat de mâncare în sala de mese. Doi sau trei tipi mi-au vorbit. Probabil că îi cunoșteam, dar nu le-am răspuns: nici nu mai știam unde mă aflu.

Spre seară, au fost aduși în curte vreo zece noi prizonieri. L-am recunoscut pe Garcia, brutarul. Mi-a zis:

– Băftosule! Nu credeam să te mai văd în viață.

– Mă condamnaseră la moarte, am spus, și pe urmă s-au răzgândit. Nu înțeleg de ce.

– M-au arestat la ora două, zise Garcia.

– De ce?

Garcia nu făcea politică.

– Habar n-am, spuse el. Îi arestează pe toți cei care nu gândesc la fel ca ei.

Mi-a spus, în șoaptă:

– L-au prins pe Gris.

Am început să tremur.

– Când?

– Azi-dimineață. A făcut pe nebunul. Marți a plecat de la văru-său fiindcă s-au cam certat. Erau destui tipi dispuși să-l ascundă, dar n-a vrut să mai datoreze nimănui nimic. A zis: „M-aș fi ascuns la Ibbieta, dar de vreme ce l-au ridicat, o să mă duc să mă ascund în cimitir“.

– În cimitir?

– Da. E o dobitocie. Evident că au căutat și acolo azi-dimineață, până la urmă trebuia să se ajungă și la asta. L-au găsit în baraca groparilor. Au tras în el și l-au lichidat.

– La cimitir!

Totul a prins a se învârti în jurul meu și m-am pomenit stând jos, pe pământ: râdeam atât de tare, încât mi-au dat lacrimile.